

Nuh Arslantaş, Kuramer Yay., İstanbul 2016.

HZ. MUHAMMED DÖNEMİNDE YAHUDİLER

KİTAP TANITIMI

ASIM SARIKAYA

ARŞ. GÖR.

KSÜ İLAHİYAT FAK.

Arap/Müslüman-Yahudi ilişkileri tarihi, siyasî, iktisadî ve coğrafi sebeplerden dolayı güncelliğini her daim koruyan konuların başında gelmektedir. Ülkemizde bu süreci çeşitli yönleriyle ele alan birçok çalışma kaleme alınmış olmakla birlikte mevcut çalışmalarda odak noktasının siyasî olaylar olduğunu görmekteyiz. Bu durum, Arap/Müslüman-Yahudi ilişkilerini okuma ve anlamada toplumların birbirini doğru tanımaması, ilişkilerin ve etkileşimlerin boyutlarını tespit edememe gibi sorunlara sebep olmaktadır. Yahudilik alanında yaptığı çalışmalarla tanınan Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi Nuh Arslantaş, bu çalışmalarıyla siyasî merkezli tarih anlayışını sosyal ve kültürel alana doğru genişletmiştir. Arslantaş, “Emeviler Döneminde Yahudiler” başlıklı yüksek lisans “Abbasîler ve Fatımîler Döneminde Yahudiler (Dini-Hukuki ve Sosyal Hayat)” başlıklı doktora tezinde ve diğer çalışmalarında İslam dünyası içerisinde yaşayan Yahudiliğin geçmiş zamanda ve günümüzde doğru bir şekilde tanınmasını, okunmasını sağlamaya yönelik araştırmalarda bulunmuştur. Bu çalışmaların Siyer ve İslam Tarihi başta olmak üzere İslamî ilimlerin anlaşılmasına katkı sağlayacaklarını ve kaynak olma özelliği taşıdığını söylememiz gerekmektedir. Ayrıca “Zamanın tahribatı altından tarihî gerçek, ancak “kazıyarak” ortaya çıkarılabilir”^[1] ifadesi Arslantaş’ın tanıtımını yaptığımız “Hz. Muhammed Döneminde Yahudiler” ve önceki çalışmalarındaki usûlü tanımlamaktadır.

Giriş ve dört bölümden oluşan eserin, Kuramer (Kur’ân-ı Kerim Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, İstanbul) tarafından konuların Kur’ân merkezli anlatıldığı bir siyer külliyyâtı

[1] Uçar, Şahin, *İnsanın Yeryüzü Mâcerâsı*, Şule Yay., İstanbul 2011, 39.

için “bölüm” olarak hazırlandığı ancak çalışmanın önemi, müstakil olarak neşrine uygunluğu sebebiyle genişletilerek kitaba dönüştürüldüğü ve son iki bölümün daha önce müellif tarafından hazırlanan iki makalenin genişletilerek kitap formatına uygun hale getirildiği (s.21) Arslantaş tarafından önsözde işaret edilmiştir. Konunun öneminden kaynaklanan tekrarlar dışında metin içerisinde bir bütünlük olduğunu ve dipnotların yeni çalışmalarla desteklendiğini gözlemlediğimizi ifade etmeliyiz.

Eserin önsözünde ifade edildiği gibi, Kur’ân’ı doğru anlamak için nüzûl ortamını bilmek gerekmektedir ve Kur’ân’da Hz. Muhammed (sas) dönemi Yahudilerin dinî ve sosyo-kültürel hayatlarına dair birçok atıf vardır (s. 22). Müellif bu atıfları tespit etmeye çalışmış ve Kur’ân’ı nüzûl sırasına göre okuyarak Yahudilerle alakalı ayetleri belirlemiştir. Ardından ilgili ayetleri Siyer-Meğâzi eserleri başta olmak üzere Hadis, Tefsir gibi İslam ilimlere ait eserleri tarayarak yeni bir bakış açısıyla değerlendirmiştir (s. 22). Çağdaş eserlerde sıklıkla karşılaştığımız Yahudilerle ilgili ayetlerin toplu bir şekilde verilmesi ve genellemeye gidilmesinin aksine, müellif âyetleri kullanırken ve yorumlarken olayların akışı içindeki tarihi bağlamını gözetmeye çalışmıştır (s. 22). Özellikle İslam öncesi ve İslamî dönemde Mekkelilerin Yahudilerle ilişkilerinin nasıllığını, boyutlarını, müellif bu dönemde nâzil olan ayetler üzerinden tespit etmeye çalışmış ve tarihî süreç içinde bu âyetlerin nasıl anlaşılmasına dair değerlendirme ve yorumlarda bulunmuştur.

Müellif “Hz. Muhammed Döneminde” ismini kullanarak her ne kadar çalışmasına zaman tahdîdi koymuşsa da Siyer ve İslam Tarihi alanında yazılmış eserlerde tanık olduğumuz şekliyle Arap-Yahudi ilişkilerini, Yahudilerin Hicaz bölgesine yerleşmesiyle başlatmanın aksine, bu milletlerin ortaya çıkışlarından başlatmaktadır. Müellif bu süreci Yahudiler açısından hayati derecede değişimlere sebep olan olayları esas alan tasnif içerisinde Hz. Muhammed (sas) dönemine kadar takip etmiştir. Bu durum, sürecin yoğunlaşma, kırılma, kopma dönemlerini takibini ve tespitini kolaylaştırılmaktadır. Nitekim bu dönemler eserde yer yer zikredilmiştir.

Anlatımda sadece Hicaz bölgesi Yahudileri esas alınmamış, Arap Yarımadası’nda yaşayan diğer Yahudi kabilelerin İslâm öncesi dönemde Araplarla sonraki süreçte ise Müslümanlarla ilişkileri müellif tarafından izlenmiştir.

Arap ve Yahudilerin kökenlerinin bir olduğunu vurgulayan müellif, bu iki milletin birbirlerine bakışlarını, yaklaşımlarını ve birbirlerini nasıl tanımladıklarını, milletlerin kendi kaynaklarını kullanarak incelemiştir. Alanının dillerine hâkim olan Arslantaş, eserinde bunu yansıtarak ilişkile-

ri çift taraflı olarak incelemiş ve İslam Öncesi Yahudiler Gözüyle Araplar diyebileceğimiz bir bölüm ortaya koymuştur.

Çalışmada, Hz. Muhammed (sas) dönemi Arap-Yahudi ilişkileri yeni bir tasnif içerisinde tetkik edilmiştir. Mekke müşriklerinin Hz. Muhammed (sas) ve Müslümanlara karşı stratejileri ilk dönem kaynaklarımızda ve çağdaş eserlerde tarihî süreci merkeze alan tasnifle ele alınmışken, Yahudilerin Hz. Muhammed (sas) ve Müslümanlara karşı stratejileri ya kabile merkezli olarak ya da ilişkilerin kopması merkezli olarak incelenmiştir. Bu durum ise Yahudi-Hz. Muhammed ve Müslüman ilişkilerinin izinin bir süreç içerisinde sürülmesine engel olmaktadır. Arslantaş, Yahudilerin stratejilerini yeni bir tasnifle ve Yahudi-Hz. Muhammed/Müslüman ilişkilerini başlangıçtan kopuşa kadar takip edebileceğimiz hat üzerinde incelemiştir. Oryantalistler tarafından konuya dair ortaya atılan iddialara da değinen müellif, bunun tarihsel gerçekliğinin olup olmadığı konusunda değerlendirmelerde bulunmuştur.

Müellif, Siyer, İslam Tarihi, Hadis ve Tefsir kaynaklarını tarayarak Hz. Muhammed (sas) dönemi Yahudilerin sosyo-kültürel hayatını ortaya koymaya çalışmıştır. Yahudilerin sosyo-kültürel hayatında bireylerin doğumdan ölüm anına kadar olan yaşamı, cemaat yapısı, eğitim-öğretim hayatı, günlük yaşam, ölüm ve cenaze ekseninde aktarılmıştır.

Arslantaş'ın Yahudilerin sosyo-kültürel hayatını anlatırken kullandığı birçok bilgi ve rivâyetin aslında ilgili kavmin sosyo-kültürel hayatlarını yansıttığını ancak alana vukûfiyet sahibi tarafından fark edilebileceğini söylememiz gerekmektedir. Örneğin, Yahudilere göre Yahudi olmayanların imal ettikleri şarapları içmeleri haramdır. Bu sebeple Yahudiler tarih boyunca şaraplarını kendileri üretmiştir. Kaynaklarda şarap tüketiminde bu dinî hassasiyete dair bilgi yer almamakla birlikte Kurayzaoğulları seferinde pek çok şarap küpünün ele geçmiş olması müellife göre şarap üretiminde Yahudilerin hassasiyetlerine işaret etmektedir (s.308). Bu örnek kaynaklarımızdaki ham bilginin, alana vâkıf olanlar tarafından nasıl okunduğu, kullanıldığı ve işlendiğine dair biz genç araştırmacılara yol göstermektedir.

Hz. Muhammed dönemindeki Yahudilerin dinî hayatını da ele alan müellif, sosyo-kültürel hayatı tespit ve anlatım usûlünü burada devam ettirmiş, Yahudilerin inanç ve ibadet sistemini anlatmakla kalmayarak dinî hayat özelinde etkileşime de yer vermiştir. Zira Yahudi-Arap ilişkileri, bir arada yaşamanın kaçınılmaz sonuçlarından olan etkileşimden hâli olmamıştır. Medine çevresinde yaşayan Yahudilerin ihtiyaçlarını giderdikten sonra su ile taharet yaptıklarına dair (s. 379) anlatı, bu etkileşimin boyutunu yansıtan güzel bir örnektir.

Eserde dikkatimizi celb eden kısımlardan birisi Hz. Muhammed'in (sas) çağdaşı Yahudilerin hangi Yahudi geleneğe bağlı olduğu meselesidir. Çünkü müellifin de ifade ettiği gibi bu toplum hem günümüze tarihî kayıtları ulaşmayan hem de çağdaş Yahudileri içerisinde fazla bir öneme sahip olmayan bir millettir (s. 20). Bu durum Medine Yahudilerin hangi geleneğe bağlı olduğunun bilinmezliğine sebep olmuştur. Ancak müellif kaynaklarda yer alan olaylardan hareket ederek bağlı buldukları geleneği tespit etmeye çalışmış ve tespitlerini maddeler halinde ve sebepleriyle birlikte açıklamıştır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Arslantaş'ın Hz. Muhammed (sas) dönemindeki Yahudileri ele alan bu eseri, gerek Siyer, İslam tarihi, Dinler tarihi başta olmak üzere İslami ilimlerin tüm alanlarında uzmanlaşanlara gerekse tarihe merak saran okuyuculara geniş ufuklar açan kaynak niteliğinde bir eserdir. Bu çalışma Arap-Yahudi ifadesinde olduğu gibi tarafların kendi kaynakları üzerinden çift taraflı olarak sürdürülecek araştırmalarda tarafların siyasî, sosyal, iktisadî ve kültürel olarak tanınmasının ve çalışılan alanın diline hâkim olmanın önemini ortaya koymaktadır. Eser Arap-Fârisi, Arap-Türk, Arap-Berberi, Arap-Kıptî gibi İslam tarihinde siyasî, sosyal, kültürel hayatta son derece önemli rol oynamış milletlerin ilişkilerinin tarihine yönelik olarak ve bu usûl üzere yapılacak çalışmaların gerekliliğini ve önemini ortaya koymaktadır.

